

*ПОСТАНОВА ПЛЕНУМУ
ВИЩОГО СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО СУДУ УКРАЇНИ
З РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНИХ І КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ*

**ПРО ПІДСУМКИ РОБОТИ СУДІВ
ЦИВІЛЬНОЇ І КРИМІНАЛЬНОЇ
ЮРИСДИКЦІЙ У 2014 РОЦІ
ТА ЗАВДАННЯ
НА 2015 РІК**

Постанова пленуму Вищого спеціалізованого суду України
з розгляду цивільних і кримінальних справ
від 20 березня 2015 року № 2

Заслухавши та обговоривши доповідь Голови Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ Гулька Б. І., заступників Голови Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ Кравченка С. І., Червинської М. Є., Літвінова Є. В. про підсумки роботи судів з розгляду цивільних, кримінальних справ та справ про адміністративні правопорушення у 2014 році та завдання на 2015 рік, пленум Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ відзначає, що упродовж звітного періоду робота судів щодо здійснення правосуддя виконувалась на належному рівні.

У 2014 році до місцевих загальних судів надійшло 2 млн 924 тис. справ і матеріалів, що на 18,3 % менше ніж у 2013 році. Всього на розгляді у 2014 році перебувало 3 млн 206 тис. справ і матеріалів. Розглянуто 2 млн 940 тис. справ і матеріалів, нерозглянутими залишились 8,3 % справ від загальної кількості справ, що перебували у провадженні (265,9 тис.).

Середньомісячне надходження на суддю місцевого загального суду (відповідно до штатної чисельності) становило 58,5 справ і матеріалів, тобто навантаження в судах першої інстанції зменшилося на 12,9 % порівняно з 2013 роком (67,2 справ і матеріалів).

До апеляційних судів у 2014 році надійшло 285,5 тис. справ та матеріалів, що на 16,1 % менше ніж у 2013 році, розглянуто 284,1 тис. справ і матеріалів. Залишились нерозглянутими 21,8 тис., або лише 7,1 % справ.

Середньомісячне надходження на суддю апеляційного суду зменшилось та становило 16,2 справ і матеріалів, що на 11 % менше порівняно з 2013 роком (18,2 справ і матеріалів).

У 2014 році до Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ надійшло 89,5 тис. касаційних скарг, справ, заяв, клопотань, що на 12,3 % менше порівняно з 2013 роком (2013 рік — 102,1 тис., 2012 рік — 99,1 тис.). Розглянуто 88,1 тис. справ і матеріалів, або 92,4 % тих, що перебували на розгляді. Залишок нерозглянутих справ і матеріалів становить 7,2 тис. або 7,6 % кількості справ, що перебували на розгляді, із них залишено без руху та надано строк для усунення недоліків — 2,9 тис.

Середній показник навантаження за місяць на суддю судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ у 2014 році зменшився і становив 125 касаційних скарг, справ та заяв, що на 10,3 % менше порівняно з 2013 роком (2013 рік — 139,4 справ, 2012 рік — 130,7).

Середньомісячне надходження на суддю судової палати у кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ становило 43 справи і матеріали, що майже на 19 % менше порівняно з 2013 роком (2013 рік — 53 справи і матеріали, 2012 рік — 60).

У 2014 році місцеві загальні суди розглянули понад 1 млн 300 тис. справ і матеріалів цивільного судочинства, апеляційні суди переглянули 104,4 тис. судових рішень у цивільних справах; із них скасовано 38,1 % судових рішень від кількості переглянутих, змінено — 9 %.

Найбільша питома вага скасованих рішень від кількості переглянутих в апеляційному порядку у місцевих судах Рівненської (38,2 %) та Кіровоградської (38,1 %) областей.

У провадженні Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ у 2014 році перебувало (із урахуванням витребуваних справ) 74,4 тис. касаційних скарг, справ, заяв, клопотань про визначення підсудності, що розглядаються в порядку цивільного судочинства (із них 50,8 тис. касаційних скарг). Розглянуто 48,4 тис. касаційних скарг, залишок нерозглянутих касаційних скарг у цивільних справах становить 2 382, більшість із них залишено без руху для усунення недоліків (2 144).

У 2014 році Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ скасовано 6,5 тис. рішень, ухвалених місцевими

загальними та апеляційними судами, що становить 15,4 % кількості касаційних скарг, які надійшли на ці рішення (42,0 тис.), що на 2 % більше порівняно з 2013 роком (13,4 %). Скасовано 797 процесуальних ухвал, або 12 % від кількості касаційних скарг, поданих до Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ на ці ухвали, що на 0,9 % менше порівняно з 2013 роком (12,9 %).

Найбільше скасовано рішень (від кількості зареєстрованих касаційних проваджень за касаційними скаргами), що надійшли з міста Севастополя (25,1 %), Київської (23,3 %), Луганської (21,9 %) областей, Автономної Республіки Крим (20,8 %), Івано-Франківської області (18,6 %), Закарпатської (18,6 %) і Вінницької (18,2 %) областей. Найменша кількість скасованих рішень в апеляційних судах Донецької (12,0 %), Тернопільської (12,9 %), Волинської (13,1 %) та Сумської (13,3 %) областей. Середній показник по Україні становить 16,5 %.

Протягом 2014 року у провадженні Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ перебувало 3,7 тис. заяв у порядку цивільного судочинства про перегляд судових рішень Верховним Судом України, з них розглянуто 3,4 тис. заяв, нерозглянутими залишились 297 заяв. За результатами розгляду допущено до провадження 259 заяв. Верховний Суд України, переглянувши у 2014 році 222 судові рішення суду касаційної інстанції у цивільних справах, скасував 1 рішення та 128 ухвал (всього 129), що становить 3,7 % від загальної кількості заяв про перегляд або 0,27 % від числа розглянутих касаційних скарг.

У звітному періоді місцеві загальні суди відповідно до КПК та КПК 1960 р. розглянули 772,6 тис. кримінальних справ (проваджень), із яких лише 9,2 тис. кримінальних справ розглянуто відповідно до КПК 1960 р. Із постановленням вироку розглянуто 103,6 тис. кримінальних справ (проваджень), із них 100,7 тис. — відповідно до КПК. Із затвердженням угоди постановлено 23,3 тис. вироків, що становить 23,1 % загальної кількості розглянутих кримінальних проваджень із постановленням вироку.

Із порушенням строків, установлених КПК, місцевими загальними судами розглянуто 12,2 тис. матеріалів кримінального провадження.

Слід зазначити, що під час 2,7 тис. кримінальних проваджень судове провадження здійснювалось місцевими загальними судами у режимі відеоконференції та апеляційними судами — 2,5 тис. Судами присяжних розглянуто 42 кримінальні провадження.

В апеляційному порядку відповідно до КПК та КПК 1960 р. перевірено 38,2 тис. кримінальних проваджень за апеляційними скаргами, або стосовно

43,5 тис. осіб, щодо яких проведено перевірку, із них майже 13 тис. апеляційних скарг на ухвали слідчих суддів.

Слід зазначити, що якість розгляду кримінальних справ у 2014 році майже не змінилась. Так, апеляційними судами було залишено без змін судові рішення щодо 55,2 % осіб від кількості осіб, стосовно яких переглядалися судові рішення (2013 рік — 54,8 %), щодо 34,3 % осіб судові рішення скасовано (2013 рік — 35,9 %, 2012 рік — 35,5 %).

Найбільша кількість осіб, стосовно яких скасовано вироки місцевих судів, від кількості осіб, щодо яких вироки переглянуто в апеляційному порядку, у місцевих судах Закарпатської (44,1 %); Луганської та Львівської (по 38,4 %); Кіровоградської (38,2 %) областей; найменша — у місцевих загальних судах Хмельницької області (19,8 %).

На розгляді Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ у 2014 році перебувала майже 21 тис. касаційних скарг, справ, матеріалів кримінального провадження, заяв та клопотань (подань), із них 15,2 тис. касаційних скарг. Розглянуто з урахуванням повернутих 14 тис. касаційних скарг, або 91,7 % від загальної кількості тих, що перебували на розгляді, із них 11,3 тис. — розглянуто. Нерозглянутими залишились 2 тис. справ і матеріалів.

Протягом 2014 року Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ скасовано і змінено вироки стосовно 1,6 тис. осіб, із них стосовно 1,2 тис. осіб — скасовано (27,9 % осіб, стосовно яких вироки переглянуто).

Найбільше за результатами розгляду касаційних скарг скасовувались вироки місцевих загальних судів Івано-Франківської (47,4 %), Запорізької (40,6 %), Волинської (38,1 %), Київської (34,6 %) областей та міста Києва (36,3 %).

Найбільший відсоток осіб, щодо яких за касаційними скаргами Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ скасовано вироки апеляційних судів, ухвалених ними в апеляційному порядку, у Черкаській (53,1 %), Луганській та Сумській (по 50 %), Чернігівській (35,3 %) та Хмельницькій (34,4 %) областях. У Тернопільській області щодо 1 особи вирок переглянуто і скасовано з направленням справи на новий апеляційний розгляд.

Протягом 2014 року у провадженні Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ перебувало 405 заяв про перегляд судових рішень у кримінальних справах Верховним Судом України, із них постановлено 40 ухвал про допуск до провадження. Верховний Суд

України, переглянувши 28 судових рішень суду касаційної інстанції, скасував 11 ухвал, що становить 3 % від загальної кількості заяв про перегляд, що надійшли до суду касаційної інстанції, або 0,08 % розглянутих касаційних скарг.

Протягом звітнього періоду Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, крім безпосереднього відправлення правосуддя шляхом ухвалення судових рішень, значну увагу приділяв й іншим правовим актам, спрямованим на формування правильної та єдиної судової практики. Так, прийнято 15 постанов пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ. Серед них прийнято 6 постанов, у яких судам роз'яснено питання правильного та однакового застосування законодавства, 6 постанов — про затвердження узагальнень судової практики, а також 1 постанова — про звернення до Верховного Суду України про направлення конституційного подання до Конституційного Суду України. Усі постанови розміщені на офіційному веб-сайті Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

Під час розроблення проектів постанов пленуму роз'яснювального характеру враховано думки провідних науковців, які беруть активну участь в роботі Науково-консультативної ради Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ. При цьому члени Науково-консультативної ради надали 135 наукових висновків, у тому числі з окремих актуальних питань правозастосування.

У звітному періоді Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ розпочато роботу над ще кількома постановами пленуму щодо роз'яснення судам правильного й однакового застосування норм законодавства.

Беручи до уваги вплив якості законодавства на ефективність відправлення правосуддя, Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ протягом року опрацьовано та підготовлено висновки з відповідними зауваженнями та пропозиціями до значної кількості (92) законопроектів, які стосуються судоустрою, статусу суддів, а також окремих положень матеріального та процесуального законодавства.

Разом з тим робота судів цивільної та кримінальної юрисдикції потребує підвищення ефективності.

Суди апеляційної інстанції не завжди виконують покладені на них процесуальними законами повноваження щодо виправлення помилок судів першої інстанції та вивчення й узагальнення судової практики і надання місцевим судам належної методичної допомоги в застосуванні законодав-

ства. Як наслідок, такі помилки виправляються в суді касаційної інстанції, у зв'язку із чим такий суд перенавантажений, що суттєво відволікає суддів від виконання інших, передбачених законом, функцій та повноважень.

Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ ще недостатньо здійснюється робота щодо забезпечення однакового та правильного застосування чинного законодавства й надання судам нижчого рівня методичної допомоги. У зв'язку із цим необхідно активізувати роботу судових палат Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ у відповідному напрямі.

Вищому спеціалізованому суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ необхідно акцентувати увагу на роботі щодо розроблення і опрацювання проектів законодавчих та інших нормативно-правових актів, спрямованих на вдосконалення цивільного, кримінального судочинства, провадження у справах про адміністративні правопорушення, а також судоустрою і статусу суддів.

Пленум Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ наголошує на необхідності покращення стану здійснення правосуддя в судах, а також якості судових рішень, що ними ухвалюються, оскільки матеріали судової практики свідчать про окремі недоліки у роботі судів цивільної і кримінальної юрисдикцій, зниження рівня відповідальності деяких суддів за результати здійснення правосуддя, зокрема, за недотримання процесуальних строків розгляду справ, що стало підставою для відповідних скарг та звернень.

Пленум Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ звертає увагу на необхідність вжиття необхідних організаційних заходів судами цивільної і кримінальної юрисдикцій щодо термінового розгляду судових справ, строки розгляду яких порушено, посилення контролю за дотриманням процесуальних строків розгляду справ судьями місцевих судів.

Пленум Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ **п о с т а н о в л я є**:

1. Доповідь Голови Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ Гулька Б. І., заступників Голови Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ Кравченка С. І., Червинської М. Є., Літвінова Є. В. про підсумки роботи судів з розгляду цивільних, кримінальних справ та справ про адміністративні правопорушення у 2014 році та завдання на 2015 рік взяти до відома.

2. Головам місцевих і апеляційних судів цивільної та кримінальної юрисдикції:

проводити не рідше ніж двічі на рік збори суддів за участю працівників апаратів судів з метою визначення стану здійснення правосуддя, проблем здійснення судочинства і шляхів їх вирішення та подавати відповідні пропозиції Вищому спеціалізованому суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ;

здійснювати постійний контроль за дотриманням строків розгляду справ;

постійно аналізувати причини помилок, які допускають судді під час здійснення правосуддя, з подальшим обговоренням їх на зборах суддів, відповідних семінарах в апеляційних судах;

звернути особливу увагу голів апеляційних судів Івано-Франківської, Закарпатської та Вінницької областей (цивільна юрисдикція), голів апеляційних судів Івано-Франківської, Волинської, Київської, Черкаської, Сумської областей (кримінальна юрисдикція) на якість здійснення судочинства;

надавати з метою забезпечення єдності судової практики пропозиції щодо необхідності роз'яснення Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ проблемних питань, які виникають під час застосування норм процесуального та матеріального права;

продовжити роботу з напрацювання єдиних підходів (правових позицій) до застосування судьями положень КПК;

підготувати та затвердити план проведення заходів щодо підвищення кваліфікації суддів та працівників апаратів судів з актуальних питань здійснення правосуддя на 2015 рік;

активізувати роботу апеляційних судів з вивчення та узагальнення судової практики й надання методичної допомоги місцевим судам;

продовжувати практику проведення спільних координаційних нарад керівництва апеляційних та місцевих судів із керівництвом територіальних управлінь Державної судової адміністрації України, прокуратури, Державної пенітенціарної служби України, головних управлінь Міністерства внутрішніх справ України в областях щодо виконання заходів стосовно дотримання місцевими судами прав людини на розгляд справ упродовж розумного строку та з інших питань;

сприяти забезпеченню прав громадян на доступ до правосуддя, систематично проводити обговорення питань організації роботи судів та суддів;

інформувати Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ про виконання цієї постанови.

3. Вищому спеціалізованому суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ:

за наслідками роботи за півріччя і за рік постійно аналізувати та доводити до відома суддів причини скасування Верховним Судом України судових рішень Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ та вживати заходів з метою усунення причин скасування;

згідно з планом роботи Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ на I півріччя 2015 року провести узагальнення судової практики, підготувати відповідні постанови пленуму щодо застосування судами законодавства з метою забезпечення єдності судової практики;

постійно залучати членів Науково-консультативної ради Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ до вивчення та наукового аналізу й узагальнення судової практики з метою підготовки відповідних постанов пленуму; провести у I півріччі 2015 року пленарне засідання та засідання секцій Науково-консультативної ради;

надавати методичну та практичну допомогу судам нижчого рівня під час робочих виїздів у регіони. Невідкладно надати таку допомогу у цивільних справах апеляційним судам Івано-Франківської, Закарпатської та Вінницької областей, у кримінальних справах — апеляційним судам Івано-Франківської, Волинської, Київської, Черкаської, Сумської областей;

активізувати роботу з підготовки пропозицій щодо внесення змін до законодавства України;

вживати заходів для забезпечення захисту незалежності суддів та запобігання втручанню в їх професійну діяльність.

4. Контроль за виконанням цієї постанови покласти на секретаря пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.